

КОМПАНИЯЛАРДА МОЛИЯВИЙ БАРҚАРОРЛИКНИ ТАЪМИНЛАШ ВА КОРПОРАТИВ БОШҚАРИШДА ЗАМОНАВИЙ РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ

Хусанова Дилором Шавкатовна

Ўзбекистон Республикаси Давлат Статистика Қўмитаси

Кадрлар малакасини ошириш ва статистик

тадқиқотлар институти докторанти PhD.,

Аннотация: Мақола рақамли иқтисодиёт шароитида компанияларда молиявий барқарорликни таъминлашда рақамли технологиялардан фойдаланишнинг имкониятлари ҳақида ёритилган.

Калит сўзлар: рақамли иқтисодиёт, молиявий барқарорлик, рақамли технологиялар, корпоратив бошқарув.

Abstract: The article describes the possibilities of using digital technologies to ensure financial stability in companies in the context of the digital economy.

Key words: digital economy, financial stability, digital technologies, corporate governance.

Бугунги кунда мамлакатимиз иқтисодиётини жадаллаштиришнинг долзарб масалаларидан бири давлат органлари, компаниялар, корхона ва ташкилотларга, бизнес фаолиятнинг барча соҳаларига «рақамли иқтисодиёт», замонавий ахборот технологиялари ва коммуникацияларини жорий қилиш ва улардан кенг фойдаланиш ҳисобланади. Шу мақсадда, охириги йилларда давлат раҳбари ва ҳукуматнинг бир қатор қарорлари асосида малакатимизда рақамли иқтисодиётни янада ривожлантириш бўйича энг муҳим вазифалар белгиланди ҳамда уни жорий

этиш ва ривожлантириш соҳасидаги ваколатли давлат органи тайинланди²⁸.

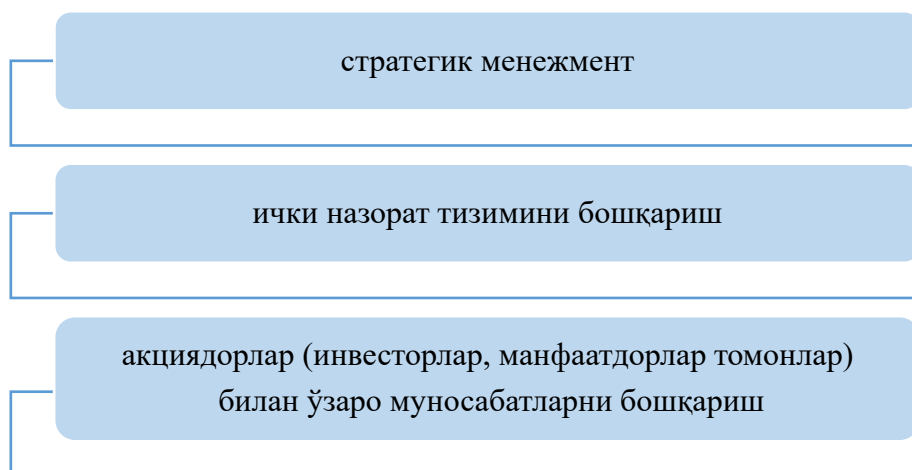
Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 2 мартдаги ПФ-5953-сонли қарори асосида 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини «Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили»да амалга оширишга оид Давлат дастури²⁹ қабул қилиниб, унда республикада рақамли иқтисодиётни жадал ривожлантириш, инсон фаолиятининг барча соҳаларига рақамли технологияларни кенг жорий этиш, жумладан соғлиқни сақлаш ва таълим соҳаларига, иқтисодиётнинг реал секторида ишлаб чиқариш ва бошқариш тизимларини автоматлаштириш, ахборот тизимининг яхлитлиги ва барқарор фаолиятини ҳамда ахборот хавфсизлигини таъминлаш борасида чора-тадбирлар белгиланди. Шу ўринда, рақамли иқтисодиёт шароитида компанияларда молиявий барқарорликни таъминлашда рақамли технологиялардан фойдаланишнинг қандай имкониятлари мавжудлиги ҳақида сўз юритиш мумкин. Ҳозирги пайтда дунёнинг кўпгина компанияларида молиявий барқарорликни таъминлашда рақамли технологиялар, замонавий ахборот-коммуникация технологиялари ва тизимларидан фойдаланишга алоҳида эътибор қаратилган. Охириги пайтларда компанияларда молиявий барқарорликни таъминлашга ҳамда корпоратив бошқарувни такомиллаштиришга ёрдам берадиган амалий бизнес-дастурлар нафақат кенг фойдаланиб келинмоқда, балки амалий бизнес-дастурлардан фойдаланиш жадал суръатлар билан ривожланаётган соҳалардан бирига айланган.

Жаҳон амалиётида компанияларда молиявий барқарорликни таъминлаш ва корпоратив бошқаришда замонавий рақамли технологияларидан фойдаланишда

²⁸ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 3 июлдаги ПҚ-3832-сон “Ўзбекистон Республикасида рақамли иқтисодиётни ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори. // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси (www.lex.uz)

²⁹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 2 мартдаги ПФ-5953-сонли “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини «Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили»да амалга оширишга оид Давлат дастури тўғрисида”ги Фармони. // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси (www.lex.uz)

учта асосий соҳа ажратилади: 1) стратегик менежмент; 2) ички назорат тизимини бошқариш; 3) акциядорлар (инвесторлар, манфаатдорлар томонлар) билан ўзаро муносабатларни бошқариш (shareholder/investor/stakeholder relations management).³⁰

1.6 - расм. Компанияларда молиявий барқарорликни таъминлаш ва корпоратив бошқаришда замонавий рақамли технологияларидан фойдаланишдаги соҳалар

Компания стратегиясини амалга ошириш жараёнида директорлар кенгаши (кузатув кенгаши) нинг ижроия органи билан ҳамкорлиги, ижроия органининг ички назорат тизимини бошқариш бўйича ўз вазифаларини бажаришлари, компаниянинг акциядорлар ва бошқа манфаатдор томонлар билан ўзаро ҳамкорлиги масалаларини рақамли технологиялар ёрдамида самарали таъминлаш мумкин. Компания стратегиясини бошқаришда директорлар кенгаши (кузатув кенгаши) ва ижроия органи аъзолари ўртасидаги ўзаро ҳамкорлик, ҳисобот кўринишидаги ахборотлар билан ўзаро алмашинувлар муҳим аҳамиятга эга. Бу ерда компаниянинг ҳозирги ҳолати ва фаолияти тўғрисидаги объектив ҳамда бир-бири билан боғлиқ бўлган ҳисоботларни

³⁰ Грачева М. Корпоративное управление – роль информационных технологий. // Журнал “Управление компанией”. – Москва, 2004. - №10

шакллантиришни ҳамда уларни компаниянинг раҳбарлари томонидан доимий равишда олиб туришларини корпоратив ИТ-тизими таъминлайди. Бундай тизимларга рискни бошқариш тизими, ахборот хавфсизлигини таъминлаш тизими, корпоратив конунчилик талабларига риоя қилиш тизимлари (комплаэнс тизимлар) ни киритиш мумкин. Рискни бошқариш ИТ-tizimлари кўпинча инновацион фаолияти юқори бўлган компанияларда ҳамда молиявий муассасаларда қўлланилади. Айниқса, банкларда рискни бошқариш тизими корпоратив бошқарувнинг асосий бўғини ҳисобланади. Бундай ИТ-tizimлар компанияларда кредитларни таҳлил қилишга, операцион рискларни баҳолашга, келгусидаги ишлар ва харажатларни баҳолашга, рискни бошқариш бўйича ҳисоботларни тузишга, ва бунинг натижасида, менежерларга янги ва аниқ маълумотлардан фойдаланиб, оптимал қарорларни қабул қилишга имкон беради. Мазкур тизимлардан тўлақонли фойдаланиш учун махсус корпоратив ИТ-инфраструктуралар яратилган. Ахборот хавфсизлигини таъминловчи ИТ-tizimлар ҳам компанияларда ички назоратни олиб боришда муҳим роль ўйнайди. Улар орқали компанияда корпоратив маълумотлар ва ахборотларни ҳамда тижорат сирларини махфий сақлаш, директорлар кенгаши (кузатув кенгаши) томонидан ахборот хавфсизлигини қатъий назорат қилиш амалга оширилади.

Бундан саноатни ривожлантириш соҳасидаги стратегиялар дунёнинг турли минтақалари: Европа Иттифоқи, АҚШ ва Осиёда, жумладан, Германия, Хитой, Бразилия, Япония, Буюк Британия, Эстония, Голландия, Ирландия, Швеция, Сингапур, Филиппин, Малайзия каби мамлакатларда, шунингдек энг йирик саноат компаниялари томонидан (масалан, Siemens, General electric, SAP, Intel) ишлаб чиқилган ва амалга ошириб келинмоқда.³¹ (2.1-жадвал).

³¹ <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2016> World Bank. World development report 2016: Digital dividends/World Bank group, 2016

2.1-жадвал

Мамлакатларнинг рақамли стратегия бўйича дастурлари³²

Мамлакатлар	Стратегиялар	Қабул қилинган йили
Европа Иттифоқи	“Рақамли Европа 2020”	2010
Германия	“Саноат 4.0”	2011
Хитой	“Интернет плюс”	2015
Россия	“Интернет коммуникация тармоғининг Россия сегментини ва иқтисодиётнинг тегишли тармоқларини ривожлантириш стратегияси”	2015
АҚШ	“Рақамли Стратегия 2020-2024”	2018
Сингапур	“Миллий сунъий интеллект стратегияси”	2018
Ўзбекистон	“Рақамли Ўзбекистон -2030 стратегияси”	2020

Рақамли технологияларнинг жадал ривожланиши нафақат иқтисодиётда, балки жамиятнинг ўзида ҳам туб ўзгаришларга олиб келади. Шундай қилиб, ахборот харажатларининг пасайиши туфайли рақамли технологиялар давлат, компаниялар ва жисмоний шахслар учун ижтимоий ва иқтисодий операциялар нархини сезиларли даражада пасайтиради, инновацияларни рағбатлантиради, бунда транзакция харажатлар деярли нолга тенг бўлади, шунингдек самарадорликни кескин оширади: мавжуд фаолият ва хизматлар арзонроқ, тезроқ ёки қулайроқ бўлишига эришилади. Ниҳоят рақамли технологиялар интеграцияни осонлаштиради.³³

Рақамли технологиялар компанияларга савдо, инвентаризация, ишлаб чиқариш қуввати ва операцион жараёнларни янгилаш, яъни сон даражасида таҳлил қилишга имкон беради. Бу эса ўз навбатида компания маҳсулотларига, етказиб берувчилар ва харидорлар билан ўзаро муносабатларга ҳамда жараёнларни ташкил этишга нисбатан сифат жиҳатидан янги хулосаларга олиб келади.

³² <https://oecd.org/digital/>

³³ <https://review.uz/oz/journals/view/6-2022#dfliip-flipbookContainer/89/>

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати: (REFERENCES)

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 3 июлдаги ПҚ-3832-сон “Ўзбекистон Республикасида рақамли иқтисодиётни ривожлантириш чоратadbирлари тўғрисида”ги Қарори. // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси (www.lex.uz)
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 2 мартдаги ПФ-5953-сонли “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини «Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили»да амалга оширишга оид Давлат дастури тўғрисида”ги Фармони. // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси (www.lex.uz)
3. Грачева М. Корпоративное управление – роль информационных технологий. // Журнал “Управление компанией”. – Москва, 2004. - №10
4. <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2016> World Bank. World development report 2016: Digital dividends/World Bank group, 2016
5. <https://oecd.org/digital/>
6. <https://review.uz/oz/journals/view/6-2022#dfliip-flipbookContainer/89/>